Observatoriulu ese de doue ori in septemana, Mercurea si Sambat'a.

Pretiulu

pentru Sibiiu pe 1 anu intregu 7 fl., pe 6 luni 3 fl. 50 cr., dusu la casa cu 1 fl. mai multu pe anu; — trimisu cu post'a in laintrulu monarchici pe 1 anu intregu 8 fl., pe 6 luni 4 fl. — In strainatate pe 1 anu 10 fl. séu 22 franci, pe 6 luni 5 fl. séu 11 franci. — Numeri singuratici se dau càte cu 10 cr.

OBSERVATORIULU

Diariu politicu, national-economicu si literariu.

Anulu III.

Ori-ce inserate,

se platescu pe serie séu liniа, cu litere merunte garmondu, la prim'a publicare càte 7 cr., la a dou'a si a trei'a càte 6 cr. v. a. si preste acéea 30 cr. de timbru la tesaurulu publicu.

Prenumeratiunile se potu face in modulu celu mai usioru prin assemnatiunile postei statului, adressate de a dreptulu la Redactiunea Diariului „Observatoriulu“ in Sibiiu.

Nr. 67. — Sibiiu, Mercuri 20/1 Septembre. — **1880.**

Vampirii tierei.*)

Bine au disu Solomonu si rabinii betrani, cà nimicu nu este nou sub sóre; cu tóte acestea se intempla destule lucruri care, pàna se apuci a reflecta si a medita asupra loru, te surprindu fórte, iti vinu cu totulu neasteptate. Asia de ex. ajunseramu dilele acestea, cà „Pester Journal“ redactatu de israeliti, in primulu seu din 23 Augustu se numésca pe usurari (camatari) cei mai cumpliti vampiri sugetori de sange ai poporului si ruinatori ai tierei, si se céra pedepse aspre nu numai asupra loru, ci asupra toturoru advocatiloru, càti apara pe usurari la tribunale, din causa cum afiram numitulu diariu, cà mai multi advocati din capitala si din alte cetati stau in compania cu vampirii si inpartu jafulu cu ei. „P. J.“ mai face in acésta materia inca si alte revelatiuni in adeveru revoltatórie. Din multe mii de exemple adunate de pre la tribunale se constata in tóta evidenti'a, cà nu numai poporulu tieranu este victim'a aceloru bande talharesci, ci si industriarii, functionarii statului, oficiarii armatei, chiaru si mai multe familii de magnati. Este prea adeveratu, cà nici furi'a elementeloru, focuri, exundatiuni, grindini, ba nici chiaru, ferésca D-dieu, cium'a rea, nu potu face atàtea stricatiuni, càte facu usurarii in Ungari'a. Din 60 mii de cause càte se pertractédia de ex. numai la tribunalulu cambiale (de politie) din B.-Pesta, 10 mii se alegu cá jafuri dracesci ale usurariloru. De candu o lege fatala recunoscù si femeiloru ruinatoriulu dreptu de a subscrie cambii si a intra in obligo, de atunci mii de familii perdu inca si acelu restu de avere, ce le-ar fi remasu cá o anghira de scapare, daca nefericitele femei remaneau lipsite de acelu dreptu blastematu. Pàna si membrii dela curtile de apellu, ba si dela cartea suprema au cadiutu victima usurariloru.

Mai antierti se luasera óresicare mesuri contra usurariloru, dara urmele acelora abia se cunoscu pe ici pe colea. De doui ani incóce gubernulu promite mereu unu nou proiectu de lege contra usurariloru, pàna acum inse n'a esitu cu elu la lumina. De altumintrea, ori-càtu de aspra se fia acea lege, multu nu va folosi, pre càtu timpu tîne actual'a sistema politica, finantiaria si nationala magiara. In Germani'a totu se mai aflà unu acu de cojoculu usurariloru asia, cà tóte cambiile càte se constata cà s'au datu pe sume de usuraria, sunt puru si simplu anullate de càtra tribunale, cá ori-ce scrisuri inmorali si scandalóse.

Pre candu citimu unele cá acestea in „Pester Journal“, vine si comitele Coloman Bethlen in „Magyar Polgár“ Nrii 197—8 din Clusiu cu o cercetare fórte instructiva asupra starei triste, la care este inpinsa anume Transilvani'a prin sistem'a actuala, éra in aceea mai virtosu poporatiunea saténa. Ceea ce nu prea eramu dedati pàna acuma se citimu din pén'a unui magnatu unguru este, candu dn. comite apara in termini apodictici pe poporulu nostru tieranu contra deseloru mustrari si inputari de lene si nepasare, sau usioratete de minte; nu lenea nici indolenti'a si nebuniile au adusu pe poporu la sapa de lemnu, ci numai acea situatiune falsa, in care fu inpinsa tiér'a intréga prin acelea sarituri frangatórie de gùtu, facute in acesti 14 ani de càtra diete si guberne, cu scopu de a esí càtu mai iute din starea barbara in care fusese ea tinuta inadinsu pàna in a. 1848.*) S'au apucatu de nenumerate reforme piramidali, inse fàra fonduri, fàra capitaluri totu asia de mari, pe care n'au sciutu se le castige in cursulu timpuriloru, sau daca le-au castigatu, le-au si risipitu. In lipsa de fonduri au incarcatu mereu la contributiuni, dara si asia curendu au resultatu deficite, pe care le au acoperitu neincetatu cu sute de milióne luate inprumutu. Capitalurile inprumutate au cerutu platire de interesse si annuitati, care érasi au fostu scóse din spinarea poporului. Atunci locuitorii agricultori incepura se'si vendia mai antaiu din vitele cele mai frumóse si se'si cumpere altele mai ordinarie, cu care inse nu mai era in stare se lucre pamentulu cu sporiu cá mai inainte. Darile cresceau mereu, nu numai càtra statu, ci precum s'a disu de mii de ori, càtra comun'a politica, càtra cea bisericésca, precum si càtra municipiu (comitatu etc.). Din acea di se presentara vampirii si lipitorile satului, nu numai evrei, ci si multime de crestini. Dupa 2—3 ani satenii isi perdura vitele, dupa alti atàti li se puse la toba unu pamentielu, apoi alu douilea, alu treilea si asia mai departe. Acuma saténulu incepù se despere chiaru si in provedintia, rogatiunea disparù de pre budiele lui; cu vinarsulu celu otravitu si puturosu respira elu nu numai duchórea alcoholului, ci si blastemele infernali, crim'a, mórtea.

Comitele Col. Bethlen devine in apretiarile sale pessimistu mare. Dsa nu crede cà poporulu tieranu póte se scape din ghiarale lupiloru rapitori, nici chiaru cu ajutoriulu multimei de banci, institute de creditu si de economii, de si acestea s'au inmultitu fórte tare in tiéra. Alte classe de ómeni se mai potu folosi de acelea institute, satenii inse nu, cà pe densii ii insiéla tóta lumea. Asia crede com. Bethlen, asia credemu si noi.

Cum se scape poporulu agricultoru de perire, cu elu tiér'a intréga si tóte celelalte classe? Usioru este a pune intrebarea, dara cu atàtu e mai greu a o deslega cu bunu resultatu, éra sub actual'a sistema ori-ce incercare este indesiertu. Mai antaiu de tóte se dispara acésta sistema.

*) Vampyr cu terminu scientificu Phyllostoma si Phyllostoma spectrum, este o specie de liliacu mare cá de 6 policari in lungime, in Americ'a meridionala, care se apropie de ómeni si vite in somnu, de le suge sangele. Germanii intielegu sub vampiri si animale fantastice, care la noi se dicu vèrcolaci, in Banatu muroni, uneori si ceea ce se dice pricoliciu, inca si ceea ce numiau anticii Lamía, adeca femei fantastice frumóse, care sugu sangele juniloru frumosi, strigoi frumóse, de care se temu si calusiarii nostrii.

*) Földnépünk szegényedése nem tunyaságának, indolentiájának vagy könyelmüségének rovando fel, hanem azon általános ferde helyzetnek, melyben az egész ország az által jutott, hogy nagy ugrásokat tett s. at.

*) In tierile coronei unguresci sunt, dupa cele mai noue date statistice din 1879 banci si institute de creditu 117, din care 14 in B.-Pest'a, éra casse de economii (Sparcassen) sunt 342 in diverse cetati; casse de anticipatiuni 253. Una miie de aru fi, si totu nu aru ajunge. Au si romanii o banca unica in Transilvani'a, dara ómenii rei chiaru dintre ai loru, nu o potu suferi nici pe acésta; le mai place se audia de 50% si 100 %.

Foisiór'a „Observatoriului“.

Ornitologi'a poporala romana.

Sturdiulu.

(Urmare si fine.)

Vediendu Mierl'a cà nici asia nu'i modu se póta scapá de densulu, mai cugetà ce cugetà, ... cum ar face? si ce-aru incepe?... si'i dise éra-si:

„Sturdiule, Sturdiule
Haramgiule
Tu besíliule,
Sstrainu esti pe lume,
Tu scí ast'a bine,
Preste tieri straine,
Trestie merunta
Rachita 'nflorita,
Pe margini de lacu
Eu am se me facu,
De tine se scapu!“

Dar in zadaru cà-ci:

Sturdiulu o privea
Din gura-i graiá:
„Merlitia, merlitia
Da-mi tu mie pace,
Cà eu m'oiu preface:
Negru nourasiu
Cá unu ciobanasiu,
Porci oiu aduná
In balti oiu bagá,
Ap'a cà ti-oru bea
Rachit'oru rimá,
Tresti'a oru pasce
Si ea n'a mai cresce.
Fluiere oiu face
Si nu ti-oru dá pace,
Cu ele-oiu cantá,
Preste tine-oiu dá
Si te-oiu insielá
Si te-oiu sarutá.“

Acum'a cugetà Mierl'a altmintrele, ea cugetà se'i spuie, cà se va face o icóna intr'o dalba biserica, unde Sturdiulu n'a cutediá s'o mai urmarésca, de órece biseric'a e unu locasiu santu, in care nimerui nu'i este iertatu se intre cu ganduri lumesci, si cum cugetà asia i si vorbí:

„Sturdie, Sturdiule
Haramgiule
Tu besíliule,
Strainu esti pe lume
Tu scí ast'a bine;
Icóna m'oiu face,
Si candu eu m'oiu duce
In dalba biserica
In stran'a cea mica,
De tine-oiu scapá,
Nu me-i sarutá.“

Inse Sturdiulu nici acum'a n'a voitu se'i dee pace, cà-ci elu voiá numai de càtu se'i fure unu sarutatu, deci uitandu-se la dens'a i dise:

„Merlitia, merlitia
Pasere pestritia,
Si eu candu m'oiu duce
La cea sfànta cruce
In dalba biserica,
In stran'a cea mica
Icónele-in rendu
Le-oiu sarutá pe rendu,
Preste tine-oiu dá
Si te-oiu insielá
Si te-oiu sarutá.“

Vediendu Mierl'a cà nici intr'unu chipu nu se póte mantuí de Sturdiu, cà acesta numai de càtu voiesce s'o insiele si s'o sarute, si aducèndu-si aminte de scumpulu ei fratioru, adeca de Cucu, cu carele de mai nainte traiá in relatiuni intime, cugetà in sine, cà numai cu ajutoriulu acestuia se va potea aparà de indrasnetiulu seu curtenitoriu, deci c'unu aeru triumfatoriu dise:

„Sturdie, Sturdiule
Haramgiule,
Tu besíliule,
Strainu esti pe lume,
Tu scí ast'a bine
Pe Cucu oiu luá,
De tine-oiu scapá,
Cà elu sora are
Pe privighitóre;
Bine mi-a siedea
Susu pe ramurea“.

Sturdiulu, in sumetí'a sa la tóte s'a fostu ganditu, dar una cá acésta, se preferedie Mierl'a pe Cucu inaintea lui, nici nu i-a trecutu macaru prin minte. La asia ce-va nu s'a asteptatu niciodata!... Deci vedienduse fórte amaru insielatu in dorintiele si asteptarile sale, pàna intr'atàta s'a scàrbitu, cà indata dupa acésta:

Elu cà se cernea.
Se calugarea
Muntii stapanea.

Si de atunci incóce n'a mai cutediatu a se apropiá de Mierla si-ai sioptí cuvinte de dragoste, cum facuse mai inainte, ci-i dete buna pace se se iubésca cu alesulu ânimei sale, cu Cuculu, ér' elu se perdù in desisiulu muntiloru, cá acolo se'si planga sórtea, care i-a fostu atàtu de vitriga.

Éca intregu coprinsulu legendei „Mierl'a si Sturdiulu“ a romaniloru din Dobrogea, pe care d-lu T. T. Burada a fostu asia de fericitu cá s'o póta scóte la lumina din intunereculu unde zacuse pàna mai deuna-di.

Si acuma, dupa ce am aratatu coprinsulu acestei legende, se trecemu la celelalte datine si credintie, cari le mai au romauii despre Sturdiu.

Comitele Bethlen propune, cá comunele se'si faca ele insele càte unu capitalasiu micu, din care se ia inprumutu cei lipsiti, inse numai pre langa interesse usióre; totu-odata se'si intemeiedie pretotindeni magazine de reserva, in care se dea fiacare càte o cantitate de cerealie, cá se le aiba dintr'unu anu pe altulu, mai alesu pe candu vinu ani rei. Acestea planuri sunt bune, dara nu sunt originali. Realisarea loru s'au incercatu de multu in alte tieri. Chiaru aici in Transilvani'a sasii au avutu in asia numitele costeie (castelle) zidite din pétra mai pe la tóte bisericele, magazinele loru de reserva, nu numai pentru cerealii, ci si pentru alte obiecte necessarie, si pàna inainte cu 6—7 ani raru sasu ai vediutu, cá se vendia altu gràu, decàtu numai vechiu din celu trieratu inainte cu unu anu. Veniti acum in piatiele sasesci, si veti cumpara dela sasi ori-càtu gràu nou veti voí.

Destulu pentru asta-data in acésta materia trista; dara pentru aceea nimeni din noi se nu despere, cà-ci capitalulu braçialoru totu ne remane, si acela ne va mantuí. Deci numai barbatesce, cu totii la lucru si de cârcĭuma càtu se póte mai departe, cá si de diavolii inpelitiati.

Unu ministru caletoriu.

Pentru multi patrioti va fi neasteptata aspr'a critica, la care e trasa caletori'a domnului ministru August Trefort prin Transilvani'a, in diariele opositiuniloru unguresci. Adeca opositiunea sustîne cutaria, cà program'a de caletoria publicata in foile ministeriali era numai unu pretestu. Nu visitarea scóleloru de limb'a magiara, nici inpaciuirea romaniloru brasioveni in certele pentru biserica si fonduri cu cele 12 familii bulgaro-grecesci, a fostu scopulu acelei caletorii, cà-ci anume pe greci ii va inpaca cu romanii numai sap'a si lopat'a, ci alegerile dietali, care voru urma in a. 1881 sunt aoeverat'a causa a caletoriei ministrului prin o parte mare a Transilvaniei. Cele mai multe colegie (cercuri electorali) din acésta tiĕra nefericita au fostu pàna acuma supuse prea plecate ale ori-carui ministeriu, in càtu ori-càti candidatii ministeriali si chiaru ministrii cadiuti in Ungari'a, aici la noi isi aflara totudeauna alegatori servili, castigati neasemenatu mai eftinu, de càtu se póte in Ungari'a propria. Fàra deputatii scosi din Transilvani'a ministeriulu Tisza ar fi trebuitu se se retraga indata in tómn'a anului 1878. In momentele de facia, pre candu partid'a kossuthiana isi aduna tóte poterile sale, pentru cá, de si nu va esi din urna cu maioritate, incai se aiba o minoritate respectabile, ministeriulu este cu atàtu mai ingrijatu, cu càtu tocma si din Transilvani'a se aude unu murmuru amerintiatoriu. „Pester Journal“ din 24 Augustu recomanda opositiunei cea mai agera privighiare asupra ardeleniloru.

Revista politica.

Sibiiu, 31 Augustu st. n. 1880.

In 29 l. c. M. S. imperatulu au sositu la Olmütz, primitu fiindu cu mare pompa si entusiasmu din partea proparatiunei. A dou'a di au avutu locu o manevra de assediu, alu carei obiectu au fostu insusi fortificatulu Olmütz. De aci M. S. isi va continuá caletori'a sa de inspectiune in Galiti'a si Bucovin'a, éra pe diu'a de 23 Septembre este asteptatu in Ungari'a, unde va asistá la manevrele din giurulu Czegledului.

Oficiosulu „Pester Lloyd“ ne aduce sensational'a scire, cà imperatulu Austro-Ungariei dupa ce isi va terminá caletori'a sa de inspectiune, va plecá la Romani'a, cu scopu de a visitá taber'a romana dela Tîganesci. Aceeasi telegrama adaoge, cà acésta caletoria proiectata este primita cu multu simpathia si placere, in cercurile militare austriace.

O buna inpressiune au facutu asupra acelorasi cercuri militare si scirea, ce pàna acuma n'au fostu desmintita din nici o parte, cà A. S. R. principele Carolu alu Romaniei reintorcĕnduse in septeman'a viitóre din strainetate, se va opri la Buda-Pest'a doue dile si va trece in revista pe siesulu dela Racosiu, regimentulu de infanteria Nr. 6, a carui proprietate i-a fostu conferita de càtra supremulu belliduce alu armatei austro-ungare.

Aceste sciri si fapte, pe care le inregistramu si noi cu tóta reserv'a, déca se voru adeveri, sunt totu atàtea probe palpabile, cà multu discutat'à aliantia a Romaniei cu Austro-Ungari'a si Prusso-Germani'a se apropia totu mai tare de stadiulu confirmarei sale. Cà intre gubernulu Austro-Ungariei si alu Romaniei se petrecu negociatiuni de o mare si decisatóre inportantia politica pentru viitoriulu ambeloru state vecine, ne indémna a crede si acea scire privata, care circulèdia pe aicea, cà adeca, ministrulu ungurescu de culte d-lu Aug. Trefort, facĕndu o escursiune pàna la Sinai'a, ar fi avutu o intalnire cu d-lu B. Boerescu ministru de esterne alu Romaniei, venitu anume dela Bucuresci la Sinaia spre intimpinarea colegului seu din Ungari'a, a acestui mare si passionatu filo-romanu, despre acarui iubire, noi romanii de dincóce de Carpati, avemu atàtea probe pretióse si pe care diarele nóstre le inregistrédia mai in fiacare di subt rubric'a magiarisarei scóleloru romanesci.

Ofensatóre si revoltatóre in supremulu gradu, este silinti'a zadarnica, dara bine-remunerata din fondulu de dispositiune, séu alu „reptileloru“ precum, l'au botezatu principele de Bismark, a organeloru oficióse austro-ungare, de a disputá si a negá orice inportantia politica, ce li se atribue acestoru fapte petrecute la lumin'a dilei. Asia ele afirma, cà ori ce combinatiuni de natura politica asupra caletoriei M. S. imperatului in Galiti'a si Bucovin'a sunt numai nisce inventiuni de fantasia, de órece acea caletoria este lipsita de orice caracteru politicu, M. S. imperatulu nefiindu insocitu in caletori'a sa de nici unu ministru. Aceeasi s'ar potea afirmá despre caletori'a ori carui capu incoronatu, fia ea intreprinsa inlaintru séu in afara, fàra cá inse acele afirmatiuni se afle crediementu, séu déca afla, apoi de ordinaru faptele ce vinu in urma probédia, cà acea credintia a fostu desiérta. Cine mai este óre si mai póte fi astadi atàtu de naivu, in càtu se crédia, cà repetitele visite ale imperatului Wilhelm la Ischel si intrebuintiarea regulata a bailoru dela Gastein dela 1872 incóce, de càtra acelasiu imperatu si de càtra cancelariulu seu de „sange si feru“ n'au avutu si n'au altu scopu, de càtu numai acela alu curtenirei si alu cautarei sanetatiei? Istori'a va spune generatiuniloru viitóre, cà cu ocasiunea aceloru repetite intalniri si petreceri ale imperatului germanu la baile austriace, principele de Bismark au ferecatu pe Austro-Ungari'a in lantiurile aliantiei cu Prusso-Germani'a, isolandu'o de càtra totu restulu Europei, preparandu astfeliu terenulu pentru prussificarea provincieloru germane ale Austriei. Cu ce scopu? Acésta nu mai póte fi secretu, decàtu numai pentru cei lipsiti de vedere si de audiu. N'ar trebui se fia secretu inse nici pentru barbatii de statu ai Romaniei, carii se paru a fi uitatu, cà Romani'a au fostu considerata cá obiectu de compensatiune inca de pe timpulu Congressului din Paris, si cà subt imperatés'a Mari'a Teresi'a principatele dunarene erau acele doue pretióse margaritare orientale, pe care se incercá inca de pe atuncea a le pescui principele Kaunitz pentru corón'a austriaca. N'avemu decàtu se recitimu documentele istorice din volumulu VII culese de Eudoxiu de Hurmusaki, pentru cá se cunóscemu aspiratiunile si tendintiele politicei austriace, care de atuncea si-au schimbatu numai costumulu si limbagiulu, dara in fondu au remasu aceeasi.

Acestea sunt consideratiunile ce ni se inpunu in fati'a caletorieloru si a visiteloru capiloru incoronati, a sucitului si prefacutului limbagiu alu oficióseloru nóstre si ale unei eventuale aliantie a Romaniei cu Austro-Ungari'a, care intre noi fia disu, este si ar fi cea mai nepoporala aliantia ce o ar potea incheiá Romani'a in inpregiurarile de astadi, ori càtu s'ar silí „Telegrafulu“ din Bucuresci, a face o subtila si academica deosebire intre imperatulu Austriei si regele Ungariei. D-loru se vede cà au si uitatu, cà la incoronarea imperatului Franciscu Josifu I cá rege alu Ungariei, alaturea cu stindardele Bosniei si a Hertiegovinei au figuratu si tricolorulu Romaniei si marc'a Moldovei si a Munteniei. Bosni'a si Hertiegovin'a au fostu recucerite de càtra armat'a imperiala in contra vointiei unguriloru. Asia numit'a recucerire a Romaniei, nu numai cà n'ar aflá opositiune, dara ar fi primita cu celu mai mare entusiasmu si cele mai frenetice aplause din partea unguriloru. Pentru recucerirea Romaniei si incorporarea ei la regatulu St. Stefanu, ungurii aru fi in stare se ierte odata pentru totudeauna tóte pecatele cu voia si fàra de voia comisse de càtra multu urgisitulu gubernu austriacu.

III.

Credu cà fia-carui romanu îi va fi cunoscuta fiinti'a daco-mitologica „Bab'a-Dochi'a,“ care-si scutura cojócele pe la inceputulu lunei lui Martie?

Cele dintaiu dile ale acestei luni, adeca dela ăntaiu pàna la doisprediece, le numescu romanii din Bucovin'a in regula „dilele Babii Dochiei.“ Dela 12—24 Martie sunt dilele cele laturasie séu inprumutate. Cele dintaiu dile laturasie séu inprumutate, adeca dela 12—18 le numesce poporulu „Dilele Sturdiului,“ pentru-cà intr'acestea dile vine Sturdiulu din tierile cele calde la noi. Éra cele de pe urma siese dile, adeca dela 19—24 Martie le numesce „dilele Corbului,“ pentru-cà, dupa credinti'a romaniloru, intr'aceste dile crépa óuale Corbului de frigu sub densulu, candu le clocesce.[1])

IV.

Am vediutu mai susu, cà Mierl'a n'a voitu nici de cum s'asculte declararile de amoru a le Sturdiului, cà ea l'a respinsu din respoteri, pàna ce in urm'a urmeloru s'a dusu cá se se cernésca si se se calugarésca, si cá atare se petréca departe de ale lumei ademeniri.

Si óre ce se fia fostu caus'a acestei respingeri? Vomu vedea indata!

Mai multe doine poporale se afla respandite printre poporulu nostru, cari ne spunu, cà Sturdiulu e veru primare cu Mierl'a.

O doina poporala din Bucovin'a ne spune, intre altele, si acestea:

O seracii ochii mei,
Multa lume vedu cu ei,
Nu mai vedu ómeni de-ai mei
Numai negri strainei;
Si mai strainu de càtu mine
Nu mai este omu in lume,
Numai Mierl'a din padure
Este straina cá mine,
Si inca Mierl'a totu mai are
Pe Sturdiorulu veru primare.[1])..

Pe candu ornitolŏgistii, despre carii se presupune cà au o invetiatura estinsa, spunu cà Mierl'a se tîne de famili'a Sturdiului, pe atunci poporulu romanu, tieranulu necultu, fàra se fi âmblatu cu anii la scóle, fàra se fi invetiatu istori'a naturala din scórtia in scórtia, intrebuintiédia unu cuventu cu multu mai poeticu si totu-odata destulu de semnificativu pentru definitiunea genului Mierlei; elu dice, precum ne-am potutu incredintiá din doin'a citata, cà Sturdiulu e verulu ei primare, prin urmare aceste doue paseri sunt fórte deaprópe inrudite. Deci, dupa legend'a aratata mai susu, Mierl'a avea tóta dreptatea se respinga declaratiunile de amoru ale Sturdiului, cà-ci, dupa credinti'a poporului romanu, e celu mai mare pecatu de a se iubí si a se casatorí doui insi, carii sunt de-aprópe inruditi, éra unde se intempla una cá acésta, acolo nu'i Dómne-ajuta!

Acésta e caus'a, din care n'a voitu Mierl'a se asculte cuvintele cele de dragoste ale Sturdiului.

Si acuma se trecemu mai departe, s'aretamu pe rendu tóte paserile, cari sunt romaniloru cunoscute sub numele de „Sturdiu.“

Acelea sunt:

Sturdiulu, Sturdiulu mare[1]) séu si Cocosiariulu[2]) lat. Turdus viscivorus, majoru si arboreus, Sylvia, Merula si Ixocossyphus viscivorus. germ. die Misteldrossel, Mistler, Mistelziemer, Schnerr, Zariger, Zehrer, Zierling, Schneekater.

Sturdiulu acesta se nutresce cu bobitie de vescu (lat. Viscum album), a carui sementia incoltiesce in intestinele lui, si depunendu-o pe arbori inpreuna cu escrementele sale, face cá se se propage astfeliu acésta planta parasita.

Sturdiulu cantaretiu[1]), séu Sturdisiorulu,[2]) lat. Turdus musicus, minor si philomelos, Sylvia si Merula musica, Iliacus musicus, germ. die Singdrossel, oder Zippe, auch wohl Weis-, Sommer-, Krag-, Berg- und Zierdrossel.

Corpulu acestui soiu de sturdiu e acoperitu cu pene negre, éra cioculu si marginile ochiloru galbine. Elu este o pasere statatóre, care canta frumosu, de aceea se tîne si prin colivii.

Sturdiulu de munte,[3]) lat. Turdus pilaris, subpilaris, juniperorum si fuscilateralis, Sylvia, Merula, Arceuthornis si Planesticus pilaris, germ. die Wachholderdrossel oder der Krametsvogel, Ziemer und Schacker.

Sturdiulu acesta e o pasere caletóre, care traiesce vér'a prin munti, din care causa se numesce si „Sturdiu de munte“ si se nutresce cu bóbe de iuniper.

Femeiuscele acestoru „Sturdi“ se numescu Sturdie sing. Sturdia si Sturdióice sing. Sturdióica. Éra dem. dela Sturdiu e Sturdisioru, si dupa cum amu vediutu si din doin'a susu aratata, si Sturdioru.

Totu dela numele acestei paseri credu cà vine si connumele de familia „Sturdi'a“, care e fórte respanditu atàtu printre romanii din Romani'a, càtu si printre cei din Transilvani'a, apoi si numele satului „Sturdiani“ din judetiulu Damboviti'a in Romani'a.

In fine voiu se amintescu si aceea, cà Sturdiulu e consideratu de càtra romani cá o pasere, care prevestesce schimbarea timpului. Asia candu âmbla elu tare ciripindu in colo si in cóce, e unu semnu, cà in curendu are se fia frigu.

S. Fl. Marianu.

---

[1]) Dupa spus'a romaniloru din Siretu.

[1]) B. Nanianu. Zoologia. ed III. Bucuresci. p. 93.
[2]) A. I. Odobescu. Ψευδο-κυνηγετικος. Bucuresci 1874. p. 21. si 26. — A de Cihac. Dictionar tom. II. p. 67.

[1]) B. Nanianu. op. cit. p. 93. — Stamati. Vocabul.
[2]) Com. de d-lu P. Ursulu.
[3]) Nanianu. op. cit. p. 93.

Discurse parlamentarie tînute in cestiunea agraria transilvana.

Siedinti'a din 8 Juniu 1880.

(Urmare.)

Pauler Tivadar ministru de justitia: On. Casa! Dispositiunile ce se referescu la aplicarea ingineriloru functionatori, cadu in cadrulu instructiunei ce o va emite ministrulu pe bas'a inpoternicirei ce i se va dá. Comissiunea juridica nu a luatu in proiectu intr'unu modu detaiatu si exhauritoriu modalitatile despre aplicarea ingineriloru functionatori, precum isi propusese la inceputu, ci le-a enumeratu numai in generalu intre detaiurile procedurei. Dar cumcà aplicarea ingineriloru se va intemplá cu ascultarea si influenti'a partideloru respective, adeca cu a aceloru ce voru purtá spessele, e lucru naturalu. Deci eu nu aflu de lipsa, cá aci se luamu o dispositiune legala in privinti'a acésta, si ve rogu se nu primiti acésta propunere. (Aprobari vii in drépt'a.)

Parteniu Cosma: Dupa acésta clarificare 'mi retragu amendamentulu. (Aprobari.)

Presidiulu: pune la votu testulu si amendamentele deputatiloru Pulszky si Lukács.

Se primesce testulu, éra amendamentele cadu.

§. 14 Pentru a fi aplicati in causele de regulare si comassare, se denumescu pe teritoriulu fia-carui tribunalu reg. dintre individi cu cunoscintie practice economice, respective silvanistice, cu caracteru nepetatu si apti, celu puçinu 30 si celu multu 90 esperti economici permanenti. Pe acesti esperti 'i propune comissiunea administrativa, cu privire la grupele de interesse ale posessoriloru din tînutu conformu §. 15. Tribunalulu reg. compune o lista de esperti dintre cei propusi, eventualu si dintre altii, si o substerne inpreuna cu opiniunea sa ministrului de justitia spre aprobare.

Denumirea are valóre pe doui ani si trebue innoita in fiacare alu douilea anu.

La §-fulu acesta este insinuatu urmatoriulu votu separatu:

§§. 14 si 15 din proiectulu de lege redigeatu de comissiunea juridica se se eliminedie simplu.

Érasi in casulu, daca on. Casa ar incuviintiá in principiu dispositiunea din §-fii 14 si 15 ai proiectului de lege redigeatu de comissiune, si respective, daca ar si incuviintiá acea, cá se se aplice esperti permanenti: si in acestu casu propunemu in locului testului §-lui 14 testulu urmatoriu:

„Pentru a fi aplicati in causele de regulare si comassare, fiacare tribunalu regescu denumesce pentru teritoriulu seu, cu privire la grupele de interesse a posessoriloru din tînutu, conformu §-lui 15, celu puçinu 30 si celu multu 90 de esperti economici permanenti dintre individi cu cunoscintie practice economice, respective silvanistice si cu caracteru nepetatu.

Denumirea are valóre pe doui ani si trebue innoita la finea fiacarui alu douilea anu.“

Presiedintele: Fiinducà votulu separatu se referesce si la §. 15 ve rogu se permiteti cá se se cetésca si §. 15 si astfelu se se pertractedie ambii paragrafi deodata.

Se admite cetirea §-lui 15.

§. 15. Classificarea si estimarea o indeplinesce comissiunea espertiloru.

Acésta comissiune se compune: in casulu segregarii urbariale si alu comassarii, precum si la acele proportionari, in cari sunt interessati numai membrii unei comune, dintr'unu presiedinte, patru membri ordinari si doui membri suplenti, dintre cari fiacare grupa de interesse alege doui membri ordinari si unu membru suplentu. Unulu dintre membrii ordinari alesi de aceeasi grupa de interesse trebue se fia alesu dintre espertii economici permanenti denumiti pentru teritoriulu acestui tribunalu, care nu este interessatu in aceeasi causa.

Membrii suplenti functionédia numai in casulu, candu membrii ordinari sunt inpedecati, si unu membru suplentu póte substitui pe espertulu economicu permanentu alesu cá membru ordinariu numai in casulu, daca insusi are acésta cualificatiune si nu este interessatu in causa.

La alegerea espertiloru formédia grupe de interesse:

a) *in comune cu referintie urbariale, de o parte fostii domni feudali, de alta parte fostii iobagi. Bisericele, scólele si alte persóne juridice se socotescu la grup'a fostiloru domni feudali;*

b) *in orasie, comune libere si mestecate, la proportionare sau la comassarea generala: de o parte proprietarii mari cari possedu jumetatea teritoriului intregu alu comunei, — la comassarea partiala inse, proprietarii mari cari possedu jumetatea teritoriului de comassatu; éra de alta parte proprietarii mai mici ce intrecu. Teritoriele comune ce formédia obiectulu de segregare séu proportionare, precum si averea comunei nu se calculédia, si la alegerea espertiloru nu iau parte nici intr'o grupa de interesse.*

Membrii din una si aceeasi grupa in lipsa unei invoeli comune decidu intre sine cu maioritate dupa proportiunea averei.

La acele proportionari, la cari sunt interessate mai multe comune, fiacare comuna interessata alege doui esperti in comissiune, dintre cari unulu trebue se aiba cualificatiunea espertiloru economici permanenti.

Pe presiedintele comissiunei de esperti ilu alegu grupele de interesse, séu comunele interessate dintre espertii economici permanenti, in intielegere comuna; éra in lipsa acestei intielegeri comune ilu denumesce judele pertractatoru totu dintre aceia.

La classificarea si estimarea de paduri, judele pertractatoriu póte tndrumá partidele se aléga pentru indeplinirea acestoru lucrari, de presiedinte alu comissiunei de esperti: pe unu espertu economicu permanentu cu cunoscintie de specialitate in silvanistica.

Pentru grup'a de interesse, séu comuna care nu s'a folositu de dreptulu de alegere, precum si in locului espertiloru alesi dar neinfatisiati, judele pertractatoriu denumesce pe espertii ce lipsescu dintre acei esperti economici permanenti, cari nu sunt interessati in causa.

Daca espertii economici permanenti sunt interessati, partidele cu ocasiunea alegerei séu denumírei espertiloru au dreptu se-si dea esceptiunile la protocolu. Asupra acestoru esceptiuni decide judele pertractatoriu.

Teleszky István: On. Casa! §. 14 acceptatu de comissiunea juridica coprinde acea dispositiune principiala, cà in causele de regularea posessiunei se se aplice esperti permanenti cu cunoscintie practice economice, respective silvanistice, éra pentru denumirea acestora prescrie cá lista loru se o compuna tribunalulu reg. dintre cei propusi de comissiunea administrativa si se o substérna pre lànga opiniunea sa ministeriului spre aprobare. In urm'a acestei dispositiuni principiali paragrafulu urmatoriu 15 statoresce in ce modu are se se compuna in casuri concrete comissiunea espertiloru incredintiata cu agende atàtu de grave, si anume asia, cà fiacare grupa de interesse alege càte doui esperti, — si acésta o recunoscu cà e bine normatu in §. 15 — dar nici unulu dintre acestia nu e alesu din increderea si spre liniscirea deplina a sa, ci dintre esperti permanenti denumiti, apoi totu dintre acestia mai denumesce si tribunalulu unulu. Prin urmare comissiunea espertiloru de 5 membri constà din 3 membri, cari se potu aplicá numai dintre espertii permanenti, si numai din 2 membri, pe cari 'i alegu grupele interessate dupa placulu loru.

Fatia cu acésta dispositiune, minoritatea comissiunei juridice recomenda onor. Case se eliminedie intregu §-fulu 14 si se sustîna cu privire la alegerea espertiloru incredintiati cu classificarea si estimarea pracsa aceea, cá ambele grupe de interesse se aléga dupa placulu loru pe acei individi, pe cari 'i voiescu ele si in cari au incredere, (Aprobari), éra espertulu alu cincilea se se aléga sau cu invoirea comuna a partideloru, séu nepotêndu-se obtîne invoirea, se'lu denumésca tribunalulu reg. respectivu fàra restringere. Nu este motivu suficientu pentru a delatura acésta praxa corecta, care s'a folositu pàna acum si care corespunde pe deplinu notiuniloru de dreptulu processualu despre denumirea espertiloru, si pentru a introduce o sistema cu totulu noua, a carei influentia nu o cunóscemu inca, ci celu multu daca scimu, cà la tóta intemplarea va face causele de comassare mai somptuóse. (Aprobari.)

Deci ve rogu se primiti eliminarea §. 14 (Aprobari).

Votulu minoritatii propune si eliminaea §-lui 15 cu motivarea: cà aceea ce este corectu intrensulu va avea se se normedie in instructiunea ministeriala. Dar daca onor. Casa va eliminá §. 14 si va redigea §-fulu 15 astfelu cá tóte provocarile la espertii permanenti, cá consecuentia a eliminarii §. 14 se se stérga, eu declaru din capulu locului, cà unu §. 15 redactatu astfelu ilu primescu.

Votulu separatu mai coprinde si alta dispositiune si adeca aceea, cà daca on. Casa nu ar acceptá cassarea institutiuei de esperti permanenti, si prin acésta eliminarea §-lui 14, atunci celu puçinu pe espertii permanenti se'i denumésca tribunalulu.

Dar in sperantia cà on. Casa nu va primí §. 14 recedu dela motivarea acestei parti a votului separatu. (Aprobari.)

(Va urmá.)

Sciri scolastice.

Gimnasiulu super. gr. cath. din Beiusiu.

Acestu gimnasiu cu 8 classe are 18 professori. Frecventi'a in anulu scol. espiratu in tóte 8 classele a fostu cu totulu de: 210 scolari, dintre cari 71 au fostu de confes. gr. cath., 20 rom. cath., 79 gr. or., 4 de confes. helv., si 4 israeliti. Esamenele de maturitate l'au depusu 19 insi. Stipendisti cu sume dela 25 fl. v. a. pàna la 70 fl. pe anu au fostu 8. Beneficiati din fundatiunea Vulcaniana cu càte 50 cr. pe septemana, au fostu 62. Beneficiati din fundatiunea Zsigaiana cu càte o paine pe septemana in greutate de 4 klgr. au fostu 9. Premiati cu carti au fostu 6.

Caracteristica este in planulu de invetiamentu alu acestui gimnasiu inpregiurarea, cà in timpu ce limbile mórte si cea magiara sunt inlocate cu càte 4—6 óre pe septemana, limb'a romana nu trece in nici-o classa preste doue óre pe septemana. Tristu si durerosu!

Scól'a reala superióra de statu din Sz. Udvarhely.

Acésta scóla e destinata a scóte din secui technici, industriari, fabricanti. Obiectele de invetiamentu corespundu mai intru tóte la cele propuse in alte scóle reali. 1 directoru cu 13 professori o conduce. Limb'a romanésca este cassata si de aici. Scolari au fostu pàna la finea anului 129, intre carii numai 4 romani si cu totii numai 6 carii sciu romanesce, éra 97 insi cunoscu si vorbescu numai limb'a loru materna, pe cea magiara; altii vreo 25 rupu càte ceva si nemtiesce. Ce credu acei ómeni, cà numai cu limb'a magiara voru ajunge departe? Da, pàna in passurile Oituzu, Gyimes, Tölgyes. (Vedi celelalte in program'a IX din a. c.)

Scól'a reala dela Oradea mare.

Despre aceea vomu reproduce numai càteva cifre, inse fórte elocente. Invetiara in acea scóla 223 tineri, dintre carii 139 insi sunt israeliti, si numai 84 crestini.

Totu in acestu anu scolasticu, gimnasiulu, adeca scólele humanitarie din Oradea avura 605 scolari. Aici sunt apoi crestinii in maioritate preponderanta.

Scól'a reala superióra de statu din Dev'a.

Acea scóla s'a infiintiatu tocma de optu ani, prin urmare cei de àntaiu bacalaureati au esitu in anulu c. din trens'a. Dara totu acei optu ani au fostu de ajunsu, pentru-cá se se incinga asupra existentiei aceleia discussiuni ferbinti. Cei cari sunt contra acelei scóle (totu magiari) afla, cà scopulu ce se prefipsese, nu se ajunge prin trens'a, si cà va fi multu mai folositoriu a o transformá in scóla humanitaria, in gimnasiu de 8 classe. Ce e dreptu, lupt'a intre asia numitulu humanismu si realismu, intre cultur'a classica cu ajutoriulu celoru doue limbi classice si intre cultur'a moderna, usiorica, curge mai la tóte popórale europene, in unele tieri mai pàna la cutite. Pàna inainte cu vreo cinci ani ti se parea, cà mai alesu dupa cele ce se intempla in Germani'a, va invinge realismulu si cá màne, limbile elin'a si latin'a voru disparea cu totulu de prin scóle. Au fostu inse de ajunsu a vedea resultatele din viéti'a practica a sistemei realistice, despartite si parasite de classicitate, pentru-cá sperantiele realistiloru se cada, precum cade termometrulu in dile de tómna. Cea mai mare vina ce se afla realismului este, cà nu formédia caractere, cà cercandu se facilitedie tinerimei in totu modulu castigarea sciintieloru, o dedà la viétia usióra, sburatica, frivola, de unde apoi urmédia, cà daca in viéti'a practica dà preste greutati de tóte dilele, despera usioru, o coprinde fric'a de viétia, de unde apoi urmédia multimea exorbitanta a sinuciderilor din dilele nóstre. Dara se lasamu acestea consideratiuni pentru alta-data.

Scól'a reala din Dev'a are 13 profesori, cu 1 directoru in fruntea loru, care este preotu si ieromonachu piaristu. Professori de religiune: 3 rom. catolici, toti calugari franciscani, 1 gr.-catolicu, 1 greco-resar., 1 pentru luterani si calvini, 1 pentru israeliti, 1 professoru de gimnastica, 1 de cantari.

Numerulu scolariloru inscrisi a fostu in tóte 8 classele 154, dintre cari desertandu 11 au remasu 143 si anume dupa religiune: rom. catolici 53, gr. cat. 10 gr. res. 22 (adeca dupa nation. 32 romani), luterani 2, calvini 35, israeliti 21. Merita a se observá bine, cà din toti acei tineri 20 insi sunt din Dev'a de locu, 86 din comitatulu Hunedórei, adeca totu de prin pregiuru si numai restulu loru pàna la 143 este venitu din alte 22 de tînuturi, intre cari Sibiiulu si Brasiovulu au càte 3, éra din comit. Muresiu-Turd'a 7, incolo càte 1—2. Acestea cifre isi au semnificatiunea loru. Pentru-ce nu se inbuldiesce tinerimea la acelea scóle? Respunsulu e de prisosu.

Dintre limbi se propunu cá obligate magiar'a, german'a, frances'a; din contra, romanésc'a necum se se propuna cá obligata, dara nu este suferita nici cá facultativa; acea limba romanésca nu e suferita, cu care fiitorii technici, industriarii (professionistii) mici si mari, (fabricantii), comerciantii, agronomii, silvicultorii, daca o invétia cum se cade, isi potu asecurá viitoriulu pe unu teritoriu càtu tîne dela Orsiov'a pàna susu in Marmati'a si dela Oradea pàna preste Bucovin'a la Chisînau in Russi'a, de acolo pe tiermii marei negre pàna la Varn'a, pe ambele maluri ale Dunarei, nu numai in Romani'a si Dobrogea, ci si in Bulgari'a pàna la Vidinu si de acolo in susu in districtulu Negotinului din Bulgari'a. Aflamu inse totu in program'a dela Dev'a la pag. 66 o inpartire fórte curiósa, facuta dupa limbile pe care le vorbesce fiacare scolariu. Din aceea ese, cà 67 insi vorbescu 2 limbi, romanesce si unguresce, 54 trei rom. ung. nemtiesce, 2 numai romanesce, 1 patru limbi, ung. rom. nemt. slavonesce, 1 ung. rom. serbesce. Asia dara romanesce vorbescu 125 din 143. Ce voru ei dara cu acésta persecutiune furiósa a limbei romanesci? Au nu vedu ei, cà poporulu, cà lumea mare nu se uita in gurile loru, ci invétia aceea ce cunoscu cà le este neaparatu de lipsa in viéti'a practica, in lupta pentru existentia a persóneloru si a familiiloru?

Sciri diverse.

— (Necrologu.) In Jassi au muritu la 11 Augustu s. v. fostulu spatariu si consilariu la tutell'a generala

Stefanu Dunca de Sajo

in etate de 72 ani.

Fia-i tierin'a usióra!

Fericitulu in Domnulu a fostu parintele domniloru frati Dunca, cunoscuti si renumiti in statulu militariu, cá oficiaii superiori si de statu majoru, cum si alu iubitórei si neconsolabilei dómne Constantia de Dunca maritata Schiau.

Acestu necrologu scurtu va desteptá firesce in lectorii nostrii legitimulu interessu de a cunosce biografi'a intréga a marelui spatariu Stefanu Dunca, ale carui connexiuni de familia se intindu preste Bucovin'a, in Marmati'a si in Sibiiu.

— (Necrologu.) In 20 Augustu s'au celebratu inmormentarea repausatului

Petru Popu,

parochulu gr.-cat alu Hundorfului.

Repausatulu, pe care ilu jelescu unu fiiu si trei fiice, au fostu in etate de 75 ani si au servitu 51 ani la altariulu Domnului.

Sit ei terra levis!

— (Hymen.) D-lu Joanu Fekete Negrutiu, professoru gimnasiale si d-siór'a Leontin'a Cristianu, institutória romana, si-au serbatu cununi'a loru la 17/29 l. c. in biseric'a catedrala metrop. din Blasiu. Se fia in óra buna!

— (Societatea pentru fondu de teatru romanu.) Adunarea generala a Societatii pentru fondu de teatru romanu, conformu conclusului adusu in adunarea generala din anulu trecutu, se va tinea in orasiulu Sibiiu la 19 si 20 septembre an. c. st. nou, cu urmatórea

Programa:

Diu'a prima, 19 septembre.

1. Presiedintele va deschide adunarea la 10 óre inainte de miédiadi, in localitatea ce va fi destinata pentru siedintiele adunarii generale.

2. Dupa deschidere se voru alege doi secretari ad hoc.

3. Se va alege o comissiune de 5 membri, la care se voru inscrie acei onorab. domni, cari voru voi a devení membrii societatii, dându oferte in bani séu in obligatiuni, conformu statuteloru, precum si pentru a primi tacsele dela membrii de pàna acum.

4. Secretariulu societatii va da cetire raportului comitetului despre lucrarile acestuia dela ultim'a adunare generala, si se va luá conclusu asupra raportului.

5. Cassariulu societatii va ceti raportulu despre starea cassei si peste totu despre membri si averea totala a societatii.

6. Se va alege o comisiune de 5 membrii pentru cercetarea raportului cassariului.

7. Se va alege o comissiune de 5 membrii, la care se voru aretá propunerile, ce s'aru face spre innaintarea scopului societatii.

8. Se voru tiné discursuri corespundietóre scopului societatii si aretate mai ántaiu comitetului centralu.

9. Presiedintele va inchide siedinti'a.

Diu'a a dóu'a, 20 septembre.

1. Deschidiendu siedinti'a presiedintele, se va ceti si verificá processulu verbalu alu siedintiei trecute.

2. Comissiunea alésa pentru inscriere de membrii si primire de tacse si oferte, va face raportulu seu si se va luá conclusiunea necessaria.

3. Comissiunea alésa pentru esaminarea raportului cassariului va raportá despre acesta si se va luá conclusiune asupra raportului.

4. Comissiunea alésa pentru propuneri, va raportá despre aceste si se voru luá concluiunile necessarie.

5. Se va decide loculu si timpulu adunarii generale viitóre.

6. Se va alege o comissiune pentru verificarea processului verbalu alu siedintiei.

7. Presiedintele va inchide adunarea.

Budapest'a 21 augustu 1880.

In numele comitetului:

Iosifu Vulcanu, secretariu. — V. Babesiu, v.-presiedinte.

— (Invitare.) Convocandu-se adunarea generala din anulu acesta a „Societatii pentru fondu de teatru“ pe dilele de 19 si 20 Septembre st. n. la Sibiiu, toti acei onor. óspeti. cari voru fi decisi a luá parte la acésta adunare, sunt invitati, a se insinuá pàna celu multu in 14 Sept. st. n. la subtscrisulu secretariu alu comitetului de primire din Sibiiu, pentru cá se se póta luá de timpuriu mesurile cuviintióse, relative la primirea si incuartirarea onor. óspeti eventuali.

Sibiiu 1 Septembre st. v. 1880.

Jer. G. Baritiu.

— (Insciintiare.) Espirandu feriele, „Reuniunea romana de cantari diu Sibiiu“ isi va reincepe esercitiile sale Miercuri in 1 Septembre st. n. Aducêndu-se acésta la cunoscinti'a publica, p. t. membrii activi ai numitei Reuniuni sunt totudeodata invitati a se presentá in numeru càtu se póte mai completu, in cunoscutulu localu de esercitii alu Reuniunei, pentru cá cu poteri reinnoite se isi póta continuá activitatea intrerupta prin ferii.

— (L'Institute de France) a conferitu, la concursulu pe anulu 1880, primulu premiu Volney d-lui A. de Cihac pentru oper'a sa aparuta la Ludolph St. Goar in Francfurt pe Main sub titlulu: „Dictionaire d'Elymologie daco-romaine. Elements Slaves, madgyares, Turcs, etc.

Locu deschisu.*)

— Bredu (Selagiu) Augustu 10 1880.

Fiindu atacatu de doue ori pe nedreptulu in „Gazet'a Tr.“ de unu d. cor. anonimu selagianu, mi-am ridicatu cuventulu debilu in acea fóia. Cu d-sa inse precum vedu am gatatu, de órece din marele voinicu se face unu piticu si pitulandu-se la spatele altora, numai de acolo isi mai arata dintii. Sciamu inainte cà voiu pati-o asia, cà-ci si eu imi cunoscému „pappenhaimii“ mei. (Pardonu pentru acestu usu de cuvinte, inprumutatu din dictionariulu d. anonimu). Dar ce! in loculu d-sale se ridica in nr. 40 si 41 ai „Gaz. Tr.“ alti voinici si cu mare eroismu incepu a bombardá reflessiunile mele din nr. 31 si 32 totu ai „Gaz. Tr.“ facute fatia cu d. anonimu. Cá se se convinga on. publicu, cà cele scrise de mine sunt adeverate, am rogatu de repetite-ori redactiunea „Gaz. Tr.“ pentru publicarea reflesiuniloru de mai josu, aceea inse, nu sciu din ce motive, mi-a denegatu acelu favoru, cu tóte cà regulele pressei dreptulu din urma mi'lu dau mie, cá unuia carele am fostu si sum provocatu. Sum convinsu inse, cà onorat'a redactiune a „Observatoriului“ va fi mai ospitala si intru apararea onórei mele greu atacate, imi va dá locu in colónele sale.

Domnulu prot'a din tractulu Bredului M. O. Teodoru Popu, precum vedu, nu se indestulesce cu atàta, cà acasa eu si membrii familiei nóstre stamu se luamu lumea in capu de vecsarile d-sale, ci me apuca de peptu fàra voi'a mea, si me trage in salonulu celu mare alu publicitatii, incepe la dantiu cu mine in nr. 40 alu „Gaz. Tr.“ si me sucesce si me invertesce, de stà se'mi séra calcaiele dela caltiuni, apoi cá omu betranu, cu minte multa, incepe a chiuí in lumea larga, cà eu nu sciu ce este omeni'a, n'am fostu acasa candu s'a inpartitu omeni'a etc. Eu nici de càtu nu me miru cà d. prot'a de astadata se arata asia de exaltatu, cà-ci vedu in nr. 41 alu „Gaz. Tr.“ ce choru minunatu si-au compusu totu din artistii cei mai renumiti.

Pe lànga tóta usioratatea de minte si neomeni'a ce mi-o atribue d-sa, educatiunea mea buna rea cum este, nu mi-a permisu a desvelí la lume unele fapte negre de ale d-sale, fàra cu intentiunea cea mai sincera de a'i indreptá unele scaderi, pe departe, in modu indirectu, i-am datu a intielege, cá se se pocaiésca baremi acum la betranetie. D-sa inse incongiuratu de cét'a de generali d-ri juris, advocati etc. se repede pe campulu publicitatii, cá se bata, vedi Dómne, pe unu copilandru tineru. D. prot'a inse in locu se se lupte cu armele adeverului, incepe a jocá rol'a de pe piatiele publice, — me despóia in fati'a lumei de celu mai scumpu tesauru, de onóre, apoi se reintórce acasa si isi serbédia triumfulu.

Onoratulu publicu va fi indulgentu, cà dupa cum vede, sum silitu a scóte la lumina lucruri delicate.

D-lu prot'a s'a revoltatu pàna la estremitate in contra mea, pentru-cà inmediatu l'am numitu: satrapu etc. La aceste inse am fostu indreptatitu prin urmatóriele:

a) Dupa destituirea lui T. M., fiindu V. P. denumitu din partea Ven. Consistoriu de invetiatoriu, decretulu acestuia n'a voitu se'lu dea, sub pretextu, cà frate-meu are multe scaderi si nu intrunesce tóte calitatile recerute. Fapt'a inse a fostu, cà au asteptatu se védia, „cu ce va cinstí jupanulu gasda, cas'a si més'a d-sale,“ si indata-ce a primitu la mana sacrificiulu doritu si una feria de vinarsu de prune cum e catranulu, 'ia datu decretulu.

b) Dela tatalu-meu, càtu timpu au administratu Prodanescii, subsidiulu ce i s'a cuvenitu in mai multi ani, l'a subtrasu totu cá tributu, cà s'a induratu a sustíne pe fratele meu in postulu de invetiatoriu, apoi gâsce, pui etc. cine se le mai póte tíne in minte.

c) In vr'o 9 ani càtu au administratu tatalu meu Maigradulu, subsidiulu jumetate totudeauna l'a subtrasu. Unde'i acela? S'a dusu si acesta pe calea manzului, totu in saculu spartu alu d-lui prota.

d) Cu ocasiunea scisiunei din Bredu, fiindu esmisu cá investigatoriu, cu tóte cà poporulu nu mi-a facutu nici-una inculpare, totusi d-sa, prea firesce din nemarginita iubire ce o are fatia cu mine, au avutu bunetate a raportá mar. gub. diecesanu, cà eu asiu fi datu ansa la tóte, acusandu-me cu nisce puncte culese din guri mincinóse, cu intentiune de a'mi ruiná venitoriulu. Noroculu pe mine inse, cà pe insinuatiunile ce le-a facutu, nu s'a pusu pondu mare; cà-ci la din contra o patiamu. Mai ridiculosu inse este, cà d-sa intre patru ochi si-a retrasu cuventulu dicêndu, cà ce a facutu, a facutu basatu pe minciuni. Frumosu esemplu de ecuitate si charitate fraterna!!? Domniloru jurisconsulti, doctori juris, advocati etc. din tractulu Bredului, acésta este dupa d-vóstra „tractarea umana, drépta, intru adeveru parintiésca a d-lui protopopu T. P.“ Asia dar punctulu a) din declaratiunea d-vóstra, de sine cade.

Póte se se afle intre stimatii lectori vre-unu omu glumetiu, care se dica: nu'i nebunu celu ce manca siepte pani, ci acela care le dà; póte fi cà d-lu prot'a n'au facutu nici-una pretensiune, ci d-vóstra l'ati cinstitu! La una atare assertiune respundu, cà e lucru indiferentu, daca se inpune ori se lasa numai in voi'a respectivului a face asia ceva; atàtu inse e constatatu, cà de nu ungi osi'a, nu luneca rót'a; cà-ci de candu i-am denegatu tributulu, n'avemu pace cu d-sa, vecsari candu numai se potu si alte procederi fatia de noi, numai cá se ne degradedie inaintea poporului! Mergemu mai departe. Ici colea se vorbesce si de alte fapte ale dlui prot'a, cari inse eu necunoscêndu-le nici nu le subscriu, fàra in interessulu d-sale, va face bine de va versá ceva lumina si pentru publiculu interessatu a cunósce atari cause. Intre aceste fapte se numera:

a) Cu càti-va ani mai inainte s'a santitu o cruce in Prodanesci, cu care ocasiune s'au adunatu una suma considerabile in favórea s. biserici, care suma d. prot'a o puse la busunariu dicundu tatalui meu carele a fostu administratoru, cà va ratiocinà cu ea curatorelui. Ce s'a facutu cu acei bani, nu scie sufletu de omu din Prodanesci. Unde sunt aceia d-le prota?

Asteptamu esplicatiuni.

b) Totu cu càti-va ani mai inainte s'a colectatu prin d-lu prota una suma considerabile in favórea unei biserici, care erá se se edifice in Cigani. Unde sunt acei bani? prin cine se manipulédia? Cei interessati astépta lumina, cá se védia cà crucerii cascigati cu sudóre si oferiti spre unu scopu asia de salutariu, ajuns'au ori ba la loculu destinatu?

Asia dara eu nu sciu cum se unescu laudele d-sale bucinate in lumea mare cu realitatea, cà tractualistii asia si asia ilu iubescu. Dee Ddieu; eu inse unulu nu dorescu acea iubire dela poporenii mei. Intre altii de e. unii poporeni din Maigradu te-aru sarutá in capu, cà in 7 ani càtu ai administratu acea parochia, vr'o 20 de morti ai dispusu se se ingrópe calvinesce, numai prin cantoru, intre cari si ómeni de etate. La aceste vedi bine, d-ta vei dice, cà afacerile in atari casuri nu ti-au permisu; se vorbesce inse: Me! ai bani! diceai d-ta, si de nu avea, ilu trimiteai la cantoru. Vedi d-le prota, càtu esti d-ta de liberalu, si totusi faci alusiuni, cà noi se fimu caus'a scisiunei din Bredu. Mai bine ai dice: „Pune Dómne padia gurei mele,“ cà-ci déca vomu cercá unde s'au ivitu atari misicari prima-data in tractu, d-ta ai rosí mai tare pentru desbinarile dintre „frate si frate.“

Te rogu, se nu atingemu acésta cestiune.

In faimosulu atacu indreptatu asupra mea am aflatu si ceva bunu. Anume ai avutu bunetate a'mi dá o instructiune: insemnati aceste doue, pe candu ai mai voí a scrie prin foi „Verum ocultatum haud estinguitur“ „Paucorum improbitas, multorum est saepe ruina.“ Fórte bine d-le prota! Daca d-ta acele doue principii nu le-ai fi tînutu in cosiulu cu fusele, ci pe o mésa unde-va, la unu locu de onóre si se privesci la ele in tóte afacerile d-tale, acum la betranetie n'ai avea a inghití la gàlusce.

Am disu cà scopulu sinódeloru intre altele a fostu si distractiunile inpreunate cu acele ocasiuni, pentru-cà:

a) Sinóde cá cele tînute in tractulu nostru pàna la numitulu sînodu din F. se nu mai dea Ddieu. Afacerile bisericesci si scolare ce este dreptu, s'au desbabatutu in ele cu tóta seriositatea; s'au adusu conclusiuni salutare! apoi s'a inceputu botediunea, care in unele locuri tînea pàna in dio'a urmatóre, intre pocale si sunete de musica.

b) Una atare códa lunga, cu unu actu atàtu de seriosu si inportantu, dupa mine nici unadata nu convine.

c) Preotulu respectivu la care se tîne sinodulu, pre lànga tóta bunavointi'a nu póte totudeauna corespunde asteptarei toturoru. De aci apoi mania.

d) Poporulu vediendu atari dandarale, isi face idei fórte rele despre sinóde.

De aci dara se póte vedé apriatu, cà eu nu am atacatu numai abusurile ce se comitu cu atari sinóde. Unu prandiu onestu, cugetu cá este destulu, si in casulu acesta sinodulu remane unu actu santu, inportantu si stimatu de toti.

Cumcà opiniunea mea se fia contra sinódeloru, numai unu omu malitiosu o póte scorni, ci din contra, recunoscu prea bine inportanti'a acelora. Nici-unu lucru nu cere in gradu asia mare, activitate cu poteri unite, cá si afacerile bisericesci si scolare la noi la romani in aceste tempuri critice, candu necredinti'a cu tóte urmarile ei pasiesce inainte in tóte classele omenimei, si candu mórtea scóleloru nóstre e decretata. Pe scurtu, am deslegatu enigm'a d-lui prota, spre a'lu crutia pre d-sa de a'si prad'a tempulu cu acésta.

Ergo si cele scrise in punctulu b) din declaratiunea dloru tractualisti n'au nici una basa.

Ce se tîne de punctulu c) din acea declaratiune, prin care fapt'a mea se dà la despretiulu lumei, ve rogu domniloru, cá se-lu legati de grumadii amicului d-vóstre, acolo i va stá cu multu mai bine: éra punctulu d) prin care ve esprimati parerea de reu, cà lacsitatea disciplinei nóstre bisericesci 'mi permite mie cá unui teneru abia esitu din seminariu, se scriu publice contra dlui prot'a, stergeti'lu de totu, cà se nu ve ridia lumea, cà d-vóstra dintre cari cei mai multi jurisconsulti, in secolulu alu 19-lea aveti idei asia de scalciate despre libertatea cugetarei si a pressei.

Mai sunt unele assertiuni in ataculu dlui prota, precum si unele espressiuni malitióse, la cari a respunde nu tînu de lucru cuviintiosu, prin urmare le si respingu cu indignatiune, cu atàtu mai virtosu, cà pre lànga tóta recomandarea: se invetiu dela betrani educatiune si dela d-sa, din acele pre lànga tóta bunavointi'a nu potu trage nimica demuu de imitatu.

In fine multiamindu on. redactiuni pentru ospitalitate, declaru, cà pe acésta cale am terminatu atàtu cu dlu prot'a càtu si cu eroi, bravi dela declaratiune. Dlu prot'a aléga'si altu terenu; eu i stau la dispositiune. Domnii dela declaratiune, daca nu sciu relatiunile mele cu dlu prot'a, de altadata se fia mai cu atentiune, si se nu'si puna numele pe pascuile, cá si cele din declaratiune.

Cu aceste am onóre a me subscrie

Clemente Popu,
preotu gr.-cath.

*) Pentru articlii ce esu sub acésta rubrica, redactiunea nu ia nici-o respundere asupr'a sa. Red.

Post'a redactiunei.

— Bani'a. Juliu. In fine preste puçinu se va publica si a DV.

— De langa Timisiu, 26 Aug. Va urmá.

— B.-Pest'a. Indata-ce vomu intra in Septembre st. v. vomu incepe a tracta inportant'a cestiune electorala intr'o serie de articlii, din ambele puncte de vedere, precum nu a fostu tractata dóra de diece ani in press'a romanésca. Timpu remane de ajunsu, 7—8 luni de meditatu si discutatu cu sange rece, numai se voimu.

N. B. Sciindu cà unii din ddnii abonati au absentatu in timpulu verei, mai alesu pe la apele minerali, amu lasatu a se tipari inadinsu si pe Sem. II mai multe exemplarie, prin urmare potu se le aiba intregi, indata-ce vomu aflá vointi'a ddloru. Red.

Editoru si redactoru responsabilu: **G. Baritiu.**
Tipariulu lui **W. Krafft.**